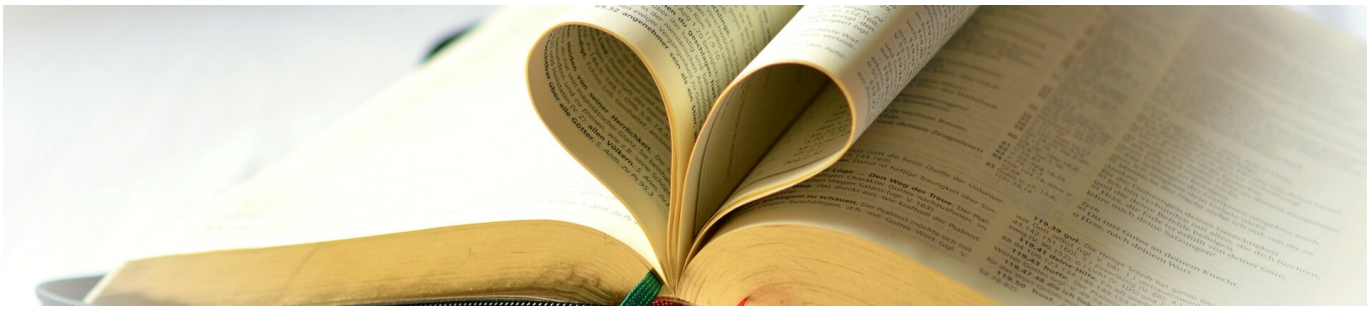

Poetyckie wyznanie wiary. Księga Psalmów

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Mapa myśli
- Audiobook
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Źródło: Anna Świderkówna, *Psalmy (fragmenty)*, [w:] tejże, *Prawie wszystko o Biblii*.
- Źródło: https://encyklopedia.pwn.pl/materialy-dodatkowe/haslo/Ksiega-psalmow;4970718.html.
- Źródło: *O psalmach*, [w:] Józef Sadzik, *Księga psalmów*, tłum. Czesław Miłosz, Paryż 1982, s. 13–16.
- Źródło: *Psalm 29*, [w:] *Księga Psalmów*, tłum. Czesław Miłosz.

Poetyckie wyznanie wiary. Księga Psalmów

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Choć psalmy biblijne napisano tysiące lat temu, podejmują one refleksje bliskie każdemu człowiekowi także dziś. Mówią o zagubieniu, samotności, poczuciu niesprawiedliwości, bezsilności, lęku przed śmiercią, potrzebie pocieszenia i nadziei, które daje Bóg. Utwory te są poetyckim wyznaniem wiary, ale jednocześnie stanowią uniwersalny obraz człowieka i bogactwa jego emocji oraz przeżyć.

Twoje cele

- Wskażesz w utworze cechy gatunkowe psalmu.
- Omówisz sposób ukazania Boga w psalmach.
- Scharakteryzujesz przedstawione w psalmach relacje pomiędzy Bogiem a człowiekiem.
- Wyjaśnisz, na czym polega uniwersalny charakter psalmów.

Przeczytaj

Księga Psalmów

Księga Psalmów to zbiór 150 tekstów podzielonych na pięć części. Utwory te powstawały między XI-III w. p.n.e., a tradycja przypisuje ich autorstwo między innymi królowi Dawidowi oraz Mojżeszowi i Salomonowi. Niektóre psalmy stanowiły część liturgii świątynnej (na każdy dzień tygodnia przypadał inny), inne śpiewane były przez przybywających do świątyni jerozolimskiej pielgrzymów, jeszcze inne śpiewano przy składaniu ofiar. Psalmy śpiewano później także podczas nabożeństw chrześcijańskich, były one również wykorzystywane dla potrzeb doktrynalnych, jako źródło potwierdzenia dogmatów. Psalmy dzielimy na kilka grup tematycznych, m.in.: błagalne, pochwalne, dziękczynne, dydaktyczne. Są to zatem teksty zróżnicowane, poruszające wielorakie problemy, łączy je jednak sposób ukazania Boga.

> Księga Psalmów, hebr. *Tehilim*, w *Septuagincie Psalmoi*, w *Wulgacie Volumen hymnorum*, w *Kodeksie Aleksandryjskim* z V w. n.e. *Psalterion*
>
> Jedna z ksiąg Starego Testamentu, w Biblii hebrajskiej należąca do Pism, w *Septuagincie* do ksiąg mądrościowych, stanowiąca zbiór 150 różnorodnych pod względem literackim utworów o charakterze kultowym, powstałych od X do II w. p.n.e., których autorstwo tradycja żydowska i chrześcijańska przypisuje królowi Dawidowi (Psałterz Dawida). Około II w. p.n.e. poszczególne utwory i istniejące już grupy utworów pochodzące od różnych autorów i z różnych kręgów (dworskiego, świątynnego, prorockiego, mądrościowego) zostały zebrane, poddane ostatecznej redakcji i połączone w jedną księgę, a ta z kolei, nawiązując do Pięcioksięgu Mojżesza, podzielona została na 5 części, zakończonych doksologiami: 1) 1–41; 2) 42–72; 3) 73–89; 4) 90–106; 5) 107–150. Na podstawie tytułów poszczególnych psalmów można wyróżnić te zbiory, które prawdopodobnie ukształtowały się jeszcze przed zebraniem wszystkich utworów w jednej księdze: 1) pierwszy zbiór modlitw Dawida (Ps 3–41), w którym przeważają lamentacje indywidualne; 2) drugi zbiór modlitw Dawida (Ps 51–65; 68–70 i 86); 3) zbiór synów Koracha (Ps 42; 44–49; 84–85; 87); 4. zbiór Asafa (Ps 50; 73–83); 5) trzeci zbiór modlitw

Dawida (Ps 101; 103; 108–110; 122; 124; 133; 138–145); 6) psalmy królowania Jahwe (Ps 92–99), zawierające formułę „Jahwe panuje"; 7) psalmy pielgrzymie (Ps 120–134); 8) psalmy allelujatyczne (Ps 104–107; 111–117; 135–136; 146–150), zawierające formułę „Chwalcie Pana". Geneza poszczególnych utworów nie jest znana. Wiele z nich powstało prawdopodobnie jako modlitwy prywatne, inne jako utwory okolicznościowe, upamiętniające jakieś wydarzenie lub uroczystość, jeszcze inne od początku miały przeznaczenie liturgiczne, ale cały zbiór był przekazywany poprzez liturgię i jego formowanie przebiegało równolegle z rozwojem życia liturgicznego Izraela. W nowej sytuacji polityczno-religijnej, zwłaszcza po niewoli babilońskiej, starsze psalmy były poddawane aktualizacji i reinterpretacji (tzw. relektura psalmów). Psalmy wykorzystywano w liturgii świątynnej, a zwłaszcza synagogalnej (jako śpiew, często z towarzyszeniem instrumentu strunowego). Praktykę tę przejęło również chrześcijaństwo, które tekst psalmów wykorzystało we własnych obrzędach i formach nawiązujących do wcześniejszych liturgii, głównie jako psalmodie, śpiew responsoryjny i antyfonalny. Uważa się, że treść teologiczna psalmów jest syntezą teologii całego Starego Testamentu. Znajdują się tam elementy typowe dla Tory — przywiązanie do Przymierza z Bogiem i Prawa, dla ksiąg historycznych — ukazywanie dziejów Izraela, władcy jako pomazańca Boga, dla ksiąg prorockich — oczekiwanie chwalebnej przyszłości, także wydarzeń mesjańskich, postulaty sprawiedliwości, czystości kultu i wierności Bogu, dla tradycji mądrościowej — przeznaczenie człowieka, zasady moralnego postępowania, problem cierpienia; głównie jednak, ze względu na modlitewny charakter utworów, akcentowana jest refleksja na temat spotkania z Bogiem. Dlatego Księga psalmów ma charakter teocentryczny: Bóg ukazany jest jako Pan Przymierza, wierny i łaskawy, wszechmocny, wszechobecny (choć często jako siedziba Boga wspominana jest góra Syjon) i sprawiedliwy, stworzyciel świata, udzielający życia wszelkiemu stworzeniu, panujący nad światem i ingerujący w jego dzieje, Król

i Zbawca. Psalmy należą też do najczęściej przytaczanych w Nowym Testamencie tekstów starotestamentowych; występują zarówno jako cytaty bezpośrednie, jak i pośrednie, w Ewangeliach odnoszą się przede wszystkim do osoby Jezusa — jako słowa jego modlitw, jako teksty potwierdzające jego godność mesjańską, jako charakterystyczny element opisu męki i jako teksty mówiące o jego chwale. W związku z tym chrześcijaństwo dokonało chrystologicznej i chrystocentrycznej reinterpretacji psalmów. Tekst Księgi psalmów był wielokrotnie tłumaczony i różnie przy tym dzielony.
W Septuagincie połączone zostały Psalm 9 i 10 (= Ps 9) oraz Psalm 114 i 115 (= Ps 113), natomiast Psalm 116 został podzielony na Psalm 114 i 115, a Psalm 147 na Psalm 146 i 147, został też dodany Psalm 151 opisujący walkę Dawida z Goliatem, będący prawdopodobnie tłumaczeniem 2 hebrajskich psalmów apokryficznych. Podział Septuaginty, bez dodatku, przejęła Wulgata. Z kolei w syryjskim tłumaczeniu Starego Testamentu, Peszitcie, znajduje się 155 psalmów, w Kumran zaś odkryto hebrajski oryginał 154 utworów (151 psalmów znanych z Septuaginty i 3 syryjskie psalmy apokryficzne).

Źródło: https://encyklopedia.pwn.pl/materialy-dodatkowe/haslo/Ksiega-psalmow;4970718.html.

O psalmach

Jedno jest pewne: w Biblii, a zwłaszcza w psalmach, źródłem i centrum całego życia religijnego jest wiara. Wiara więc będzie stanowiła o niepowtarzalności fenomenu psalmów. Ale czym jest wiara? [...] Dla nas wiara określa domenę niedostępną dla wiedzy. Wierzę, ponieważ nie wiem. W miarę jak rozszerza się zakres wiedzy, kurczy się pole wiary. Dawno już stwierdzono, że Bóg stał się „hipotezą nieużyteczną", ponieważ prawie wszystko można wyjaśnić naukowo. Reszta jest kwestią czasu.

Karta z tekstem psalmu 43 z bogato iluminowanego rękopisu godzinek zamówionego przez Jana de Berry (ok. 1410r.)
Źródło: domena publiczna.

W Biblii nie ma śladów tak pojętej wiary. […] W Biblii nie ma ludzi „wierzących". Odnosi się to w pierwszym rzędzie do psalmów. […]

Czym jest więc wiara biblijna? Jest zaufaniem, którym obdarza się osobę „wierną" i które angażuje całego człowieka, jest totalnym zawierzeniem się tej osoby. Wiara biblijna jest też aktem, przedsięwzięciem, poszukiwaniem, dzięki któremu – poprzez słowa i znaki – można dotrzeć do rzeczywistości, jakiej się jeszcze nie widzi. […]

Poczucie stałości, solidarności, pewności, mocy. Na iluż miejscach wyrażają to psalmy! „Pan jest moc moja i tarcza moja… Pan jest dla swego ludu mocą i dla swego pomazańca twierdzą zbawienia " (Ps 28, 7.8). „Siło moja, Ciebie wyglądam, albowiem Ty, Boże, moją twierdzą jesteś (Ps 59,10). […]"

Poczucie opieki, zaufania, zwierzania. „Którzy ufają w Panu, są jak góra Syjon, nieporuszona, trwająca wiecznie. Jak wokoło Jeruzalem są góry, tak Pan wokoło ludu swego, teraz i na wieki" (Ps 125, 1-2). Owo poczucie zaufania płynie z elementarnego przeświadczenia

o wierności Boga. Jego słowo nie kłamie. Skoro zawarł przymierze z ludem, dochowa przysięgi. Wiara jest zawierzeniem się, jest odpowiedzią wierności na wierność, przysięgi na przysięgę. To stała pamięć o przymierzu. „Wszystkie ścieżki Pańskie są łaska i wierność dla baczących na Jego przymierze i Jego świadectwa” (Ps 25, 10). „Twoja łaska na wieki ugruntowana, w niebiosach utwierdziłeś Twoją wierność” (Ps 89,3). „Albowiem dobry jest Pan, na wieki łaska Jego, a wierność Jego z pokolenia w pokolenie” (Ps 100,5).

Karta z tekstem psalmu 26 z bogato iluminowanego rękopisu godzinek zamówionego przez Jana de Berry (ok. 1410 r.)
Źródło: domena publiczna.

Taka jest wiara biblijna. Nie znajdziemy w psalmach cienia niepewności, podejrzliwości, kamuflażu, owego „na wszelki wypadek”, które charakteryzuje wiarę człowieka dzisiejszego. [...] W Biblii nie ma ludzi wierzących, [...] ponieważ w Biblii ludzie nie wierzą w Boga lecz wierzą Bogu.

Źródło: *O psalmach*, [w:] Józef Sadzik, *Księga psalmów*, tłum. Czesław Miłosz, Paryż 1982, s. 13–16.

Słownik

dogmat

w teologii chrześcijańskiej to prawda uznana przez Kościół za objawioną przez Boga. Pojęcie zostało także przeniesione na grunt świecki, oznaczające twierdzenie

przyjmowane za pewne i prawdziwe jedynie na mocy autorytetu osoby, która je wygłasza

doktryna

system poglądów, twierdzeń i założeń z określonej dziedziny wiedzy, a także bezzasadne, dogmatyczne poglądy i teorie

godzinki

poranne nabożeństwo do Matki Boskiej, składające się z modlitw śpiewanych, również zwanych godzinkami.

psalm

(stgr. ψαλμός – psalmós, pochodzi od psallein i oznacza śpiew przy akompaniamencie instrumentu strunowego zwanego psałterion) 1. liryczny utwór modlitewny, rodzaj pieśni religijnej o podniosłym charakterze, którego adresatem jest zazwyczaj Bóg, rzadziej człowiek; 2. typ pieśni religijnej wywodzącej się z tradycji hebrajskiej. Wyróżnia się psalmy dziękczynne, błagalne, pokutne, prorocze, pochwalne, patriotyczne, żałobne.

świątynia jerozolimska

ośrodek kultu ofiarnego w starożytnym Izraelu, wzniesiony przez króla Salomona ok. 1000 lat p.n.e.

Mapa myśli

Polecenie 1

Wykorzystaj Psalm 29 i uzupełnij mapę myśli.

“ *Psalm 29*

Psalm Dawida.
Oddawajcie Panu, synowie Boży,
oddawajcie Panu chwałę i cześć.
Oddawajcie Panu cześć Jego imienia,
kłaniajcie się Panu, obleczeni w świętość.
Głos Pański nad wodami.
Pan chwały zagrzmiał.
Pan nad wodami wielkimi.
Głos Pana w potędze,
głos Pana w majestacie.
Głos Pana łamie cedry.
Głos Pana kruszy cedry Libanu.
I sprawia, że tańczą jak cielęta,
Liban i Syrion jak młode bawoły.
Głos Pański wznieca płomienie ognia.
Głos Pański wstrząsa pustynią,
Pan wstrząsa pustynią Kadesz.
Głos Pański skręca dęby, z kory obdziera lasy,
a w przybytku Jego wszyscy mówią: „chwała!”
Pan zasiadł na tronie nad wodami potopu
i Pan zasiada jako Król na wieki.
Pan da siłę swojemu ludowi,
Pan da swojemu ludowi błogosławieństwo pokoju.

Źródło: *Psalm 29*, [w:] *Księga Psalmów*, tłum. Czesław Miłosz.

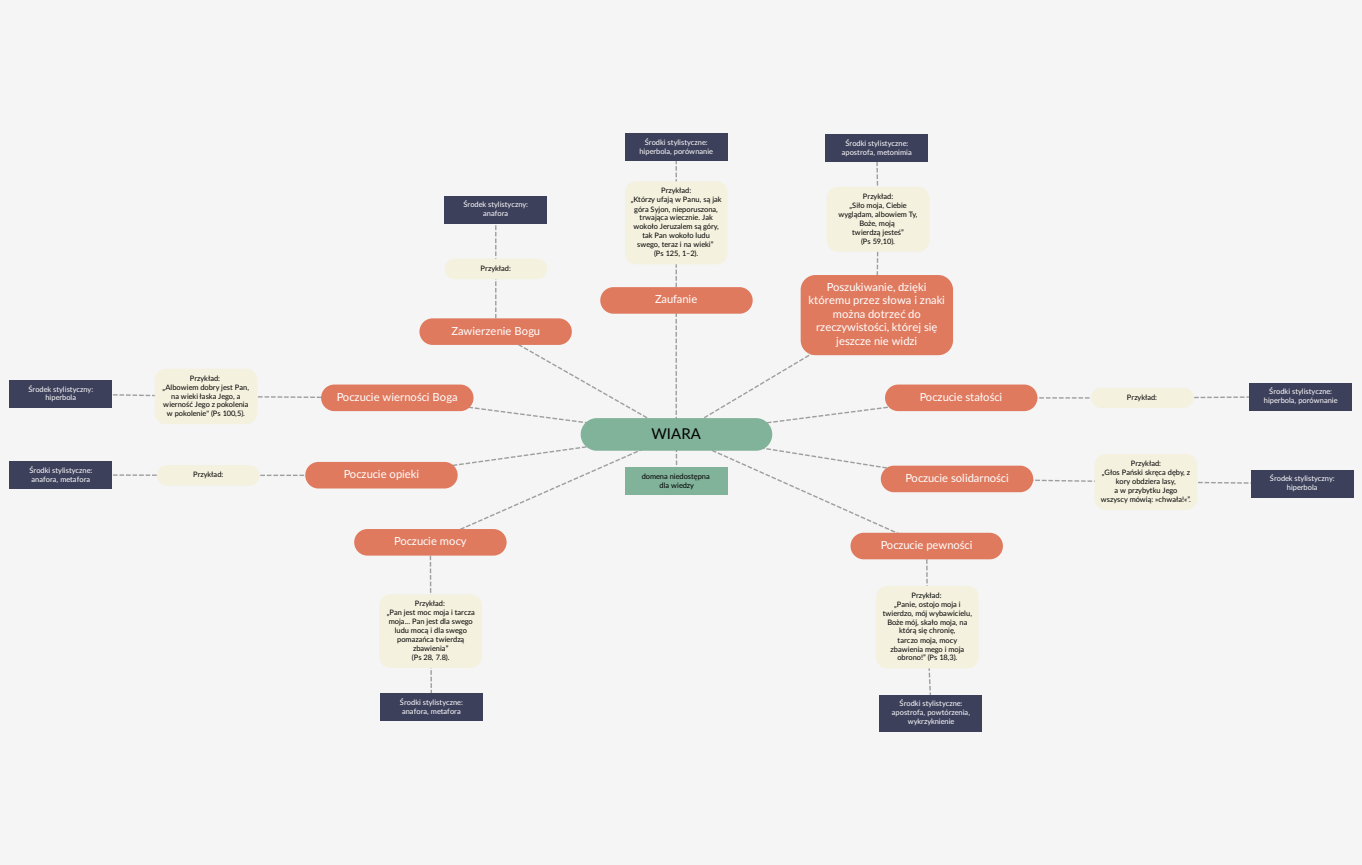

Polecenie 2

Na podstawie *Psalmu 29* sformułuj argument potwierdzający tezę, że psalmy są przede wszystkim wyrazem wiary.

Audiobook

Polecenie 1

Na podstawie nagrania wyjaśnij, dlaczego biblijne psalmy są uznawane za teksty uniwersalne.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: https://zpe.gov.pl/b/PsSEperXk

Anna Świderkówna

***Psalmy* (fragmenty)**

Jest jedna księga w Biblii o całkiem wyjątkowej historii i znaczeniu: Księga Psalmów. Jej to przecież słowami, zarówno po hebrajsku, jak i w tłumaczeniach na niezliczone języki świata, modlą się już od prawie trzech tysięcy lat ludzie różnych krajów i narodów, przede wszystkim zaś żydzi i chrześcijanie. […] Słowo *psalm* pochodzi z greckiego *psalmos*, co oznaczało pierwotnie pieśń wykonywaną przy akompaniamencie pewnego typu cytary, zwanej też *psalterion*. Owo *psalterion* przemieniło się nad Wisłą w nasz „psałterz", lecz już w IV wieku po Chrystusie określało również „zbiór psalmów". […] Bardzo dziś trudno rozstrzygnąć, które z tych pieśni miały od początku charakter kultowy i były niejako głosem modlącej się wspólnoty, które zaś powstawały jako modlitwy indywidualne. Trzeba przy tym pamiętać, że użycie pierwszej osoby liczby pojedynczej o niczym zgoła nie przesądza, gdyż „ja" mógł mówić o sobie równie dobrze cały Izrael, jak też i jeden z jego synów. Dlatego wysuwano nawet przypuszczenie, że wszystkie nasze psalmy zostały ułożone dla modlącej się wspólnoty. […]

Przyglądając się nieco bliżej Księdze Psalmów, nietrudno się przekonać, że poezja hebrajska rządzi się własnymi prawami, odbiegającymi niekiedy dość daleko od naszych przyzwyczajeń i wyobrażeń. Niemal od razu można zauważyć, że w poezji tej nie chodzi ani o liczbę zgłosek w wierszu, ani – jak u Greków czy Rzymian – o tak zwany iloczas, to jest ustaloną kolejność następujących po sobie zgłosek krótkich i długich. A mimo to podstawową jednostką jest tutaj także wiersz (werset), rozpadający się na dwa albo trzy (rzadziej cztery) człony, w których o rytmie decyduje układ akcentów słownych. […]

Do tego oczywiście nie ograniczają się zasady poetyki hebrajskiej. Niektóre z nich wymykają się nam całkowicie, jako że nie sposób oddać ich w przekładzie. Należą tu przede wszystkim wszelkiego rodzaju asonanse (wygrywanie podobieństwa dźwięków) czy aliteracja, polegająca na wielokrotnym powtarzaniu tej samej spółgłoski. [...] Niemożliwe do oddania w innych językach są również tak zwane akrostychy. Wśród psalmów są to te, których kolejne wiersze zaczynają się od kolejnych liter alfabetu [...]. Doniosłe znaczenie stylistyczne miewa też zazwyczaj powtórzenie. [...] Powtórzeniem całego lub nawet kilku wierszy jest także spotykany w wielu psalmach refren [...].

Spróbujmy zatem teraz wsłuchać się w Psalmy [...], a przekonamy się może, iż tworzący je ludzie nie są nam bynajmniej obcy. Nawet ci spośród nas, którzy nie przyznają się do żadnej religii, odnajdują tutaj przede wszystkim wielką poezję, w niej zaś także coś z siebie samych, podobne nieraz do swoich rozterki i cierpienia, podobną samotność, a często również poczucie niezawinionej krzywdy, gniew na tych, którzy według nas źle postępują, beznadziejność i lęk przed tajemnicą śmierci... Prawda, że tamci nasi bracia sprzed wieków bywają przeraźliwie szczerzy, a przez to nieraz wydają się nam brutalni lub zgoła okrutni, myślą bowiem i przemawiają językiem swojej epoki. Nasz język jest wprawdzie inny, ale epoka chyba nie mniej okrutna. Oni zaś w każdym razie nie są obojętni, nigdy nie lekceważą sobie zła ani dobra, a nieporównanie lepiej od nas znają smak radości i umieją ją też wyrazić, śpiewając i grając Panu [...].

Źródło: Anna Świderkówna, *Psalmy*, [w:] tejże, *Prawie wszystko o Biblii*.

Polecenie 2

Wyjaśnij, jak rozumiesz stwierdzenie autorki tekstu, że „poezja hebrajska rządzi się własnymi prawami”.

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z nagraniem, a następnie, odwołując się do wypowiedzi autorki, wyjaśnij, z czego wynikają trudności w tłumaczeniu psalmów z hebrajskiego na inne języki.

Ćwiczenie 2

Wynotuj z tekstu nagrania przykłady środków językowych typowych dla hebrajskiego oryginału psalmów. Wyjaśnij, na czym każdy z nich polega. Zapisz w punktach podstawowe zasady poetyki hebrajskiej.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska
Przedmiot: Język polski

Temat: Poetyckie wyznanie wiary. Księga Psalmów

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

II. Kształcenie językowe.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

6) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, biblijna, mitologiczna itp.) oraz określa ich funkcje w tekście;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;

7) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

1) Biblia, w tym fragmenty Księgi Rodzaju, Księgi Hioba, Księgi Koheleta, Pieśni nad Pieśniami, Księgi Psalmów, Apokalipsy wg św. Jana;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wskaże w utworze cechy gatunkowe psalmu;
- omówi sposób ukazania Boga w psalmach;
- scharakteryzuje przedstawione w psalmach relacje pomiędzy Bogiem a człowiekiem;
- wyjaśni, na czym polega uniwersalny charakter psalmów.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć**. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Poetyckie wyznanie wiary. Księga Psalmów". Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj" i multimedium w sekcji „Mapa myśli" tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i rozwiązywać zadania.
2. Nauczyciel wybiera kilka psalmów i poleca uczniom, aby się z nimi zapoznali.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do zajęć. Zachęca ich do dyskusji, stawiając pytania:
   - Jaki problem został poruszony w przeczytanym przez was psalmie?
   - Co można powiedzieć o budowie tego psalmu?
   - Do jakiego rodzaju psalmów można go zaliczyć i dlaczego?

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie wspólnie z nauczycielem analizują mapę myśli. Ich zadaniem jest indywidualne uzupełnienie mapy na podstawie Psalmu 29. Następnie w parach na podstawie Psalmu 29 formułują argument potwierdzający tezę, że psalmy są przede wszystkim wyrazem wiary.
2. Nauczyciel odtwarza w klasie nagranie z sekcji multimedialnej. Na tej podstawie uczniowie wyjaśniają, dlaczego biblijne psalmy są uznawane za teksty uniwersalne. Mogą to zrobić w formie pisemnej lub przeprowadzić dyskusję.
   Polecenie 2 oraz oba ćwiczenia z sekcji uczniowie wykonują indywidualnie.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zadaje pytania podsumowujące, np. Dlaczego psalmy stanowią uniwersalny obraz człowieka i bogactwa jego emocji oraz przeżyć?
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Odnosząc się do *Psalmu 29:*
   - ustal, w jaki sposób została zobrazowana w tekście boska moc; z jakimi określeniami połączono rzeczownik „Pan”?
   - przedstaw relacje łączące Boga z człowiekiem,
   - rozwiń końcową obietnicę: co mówi ona o miejscu i roli człowieka w świecie? Nazwij wartości, które są ważne w jego życiu.

Materiały pomocnicze:

- *Biblia Tysiąclecia*, tłum. J. Drozd i inni, Poznań 2003.
- *O psalmach,* [w:] Józef Sadzik, *Księga psalmów,* tłum. Czesław Miłosz, Paryż 1982.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do podsumowania lekcji.